

איך לנהוג במקרה של 'קפיצת החשמל' בימי עומס חום קיצוני

בימים אלו אנו חווים גלי חום והם צפויים להמשיך גם בשבועיים הקרובים ככל הנראה. באופן טבעי ככל שעומס החום גדל, גדל גם העומס על קווי החשמל דבר שעלול לגרום לקפיצת המפסק הראשי בבית ואף בקו מתח ישובי או שכונתי. כאשר מתרחש אירוע כזה בשבת – האם מותר לחזור ולהרים את המפסק הראשי ולהחזיר את המזגנים לפעולה או שיש להמתין לצאת השבת?

לשאלה זו משתנים רבים הן ביחס להיקף הבעיה והן ביחס לאופני הפתרון. **נקדים ביסוד הלכתי כללי** – לגבי עצם איסור הפעלת חשמל בשבת – נחלקו בדבר פוסקים רבים חלקם סברו שאיסורו מן התורה (חזו"א, או"ח נט, ב; הרב עוזיאל או"ח ח"ב, לו, ב; הרב אשר ויס מנחת אשר ח"א סי' ל) אך רובם הכריעו שאיסורו מדרבנן (הגרש"ז אויערבך – מנחת שלמה ח"א ט-יב; שו"ת ציץ אליעזר ח"א כ; הרב גורן, סיני כסלו תש"ט; הגרע"י יוסף-שו"ת יביע אומר א, כ).

נתיך ראשי – הרמת מפסק-בטחון בארון חשמל ביתי (וק"ו נתיך ראשי של יישוב או שכונה) – כרוכה באיסור תורה לכל הדעות, מאחר ואינו עשוי להדליק ולכבות תדיר (שש"כ יג, לו). **מצב של הפסקת חשמל יישובית או שכונתית, במקרה של עומס חום קיצוני** – ברמה ציבורית תיתכן סכנת נפשות. כך גם במקרה של קשישים, חולים וכד', העלולים לסבול ממכת חום – במקרה כזה, מיזוג אויר, הוא הצלת חיים! – לכן, אף אם נאלץ לחלל שבת באיסור תורה, כך ננהג. אך מאחר והצורך לא בהול, יש לפעול על פי סדרי העדיפויות (רמ"א שכח, יב) הבאים: יש להרים את המפסק בסדר העדיפויות הבא (ינומק בסעיף הבא) א) על ידי גוי. ב) על ידי קטן (מישראל. ג) על ידי גדול בשינוי. ד) על ידי גדול ללא שינוי.

סדר עדיפויות:

- גרמא עדיפה על כולם, מאחר ומעיקר הדין מותרת (שו"ע שלד, כב) ואינה נחשבת אפילו ל'שבות'. בודאי כאשר מדובר בגרמא באיסור דרבנן (מנחת שלמה א, ט). גרמא עדיפה על אמירה לנכרי (שו"ת רע"א סוף סי' סד; מנחת שלמה תנינא ב-ג סי' כח; חוות בנימין סי' כז; הרב יעקב אריאל, תחומין יט 348). אלא שאין דרך סבירה היום להרים מפסק בטיחות בגרמא.
- אמירה והנאה ממלאכת גוי בשבת- אסורים משם שבות (שו"ע רעו) ומותרים במקום חולי (שו"ע שכח, יז).
- עשיית איסור ע"י קטן בהוראת אדם גדול – אסורה ביסודה מן התורה, אך הותרה בקטן שלא הגיע חינוך ושעשה לצורך עצמו – (משנ"ב שמג סק"ד וביה"ל ד"ה מד"ס).
- עשיית מלאכה בשינוי – מן התורה אין אדם חייב על מלאכה שעשה אלא
- אם כן עשאה כדרכה. אבל אם שינה, היינו שעשאה כלאחר יד, איסורה אינו אלא מדרבנן. (משנ"ב שכח סקל"ה; בהרחבה בשש"כ, הקדמה א, י).
- עשיית מלאכה ע"י גדול – הותרה אך ורק לצורך פיקוח נפש וספק פקוח נפש (שו"ע שכח, א-ג).

כאשר מרימים את הפקק הראשי בבית או בישוב – יש לנתק קודם לכן פלטות, מיחמים, נורות להט וכל מכשיר שבהפעלתו יש איסור דאורייתא בגלל גופי החימום המתלהטים שבו, מאחר ופעולה זו אסורה מדין מלאכות מבעיר ומבשל. כשמדובר בישוב או בשכונה, ופעולה זו עלולה לעכב מאד, עד כדי חוסר אפשרות לביצוע, אין להתעכב יותר מידי לשם כך (משנ"ב שכח, לח).

עומס חום נסבל – עומס חום ולחות הפוגעים קשות בעונג שבת ומסבים צער רב, עשויים להצדיק היתר ברמה נמוכה יותר. ולכן כאשר אין ספק סכנה, ומדובר רק בצער רב הנגרם עקב החום הכבד והלחות, יהיה מותר לבקש מגוי להרים את מפסק הבטיחות וק"ו להדליק מזגן (שש"כ ל,יא; תשובות-והנהגות א, רעז; מנחת-יצחק ג,כג – התיר רק להפעיל מיזוג אך לא את הרמת מפסק הבטיחות; ילקוט-יוסף שז, פג), מאחר וחום כבד נחשב ל'מקצת חולי', בדומה לקור רב, ולצורך חולה שאין בו סכנה התירו חילול שבת ע"י גוי (שו"ע שכח, יז) אבל לא התירו לעשות בשינוי או ע"י קטן. כאמור לעיל, גרמא עדיפה על הכל, היינו, אם אין צורך להרים את מפסק-הבטיחות הבייתי, אלא שכוונו את המזגן לשעה מאוחרת יותר, או לאחר תיקון קו המתח ע"י חברת חשמל, נדחתה שעת הדלקת המזגן – במקרה של עומס חום הגורם לצער רב, מותר יהיה להקדים את פעולת המזגן באמצעות שעון השבת המחובר מבעוד יום.

בבית כנסת בשעות התפילה – מאחר וייגרם צער וסבל למתפללים או שחלקם אף יימנע מלהגיע לבית הכנסת, מותר גם כן לנהוג על פי שני הפתרונות בסעיף הקודם, ואף אמירה לנכרי להרים את מפסק-הבטיחות הראשי משום שהתירו שבות דאמירה אף באיסור תורה במקום מצוה דרבים (משנ"ב רעו סקכ"ה).

סיכום המקרים והדינים

בזמן תנאי חום קשים במיוחד – ויש סכנה מצטברת אם לא ישובו המזגנים לפעול בטווח הקרב – יש להחזיר את החשמל לפי סדר העדיפויות הבא:

1. ע"י גרמא
2. ע"י גוי
3. ע"י קטן פחות מגיל 3, או אם עושה לצרכו,
4. בשינוי – ע"י כפית
5. ע"י גדול כרגיל

במקרה שיש צורך (והיתר) להרים פקק ראשי – במידת האפשר יש לכבות לפני כן פלטות מיחמים וכל מכשיר שיש בו גוף חמום, או נורת להט.

חום שגורם להזעה וסבל רב, אך ללא חשש סכנה – מותר להפעיל מיזוג, וק"ו במידה ומונע אפשרות של תפילת הציבור בבית הכנסת:

1. ע"י גרמא
2. ע"י רמיזה לגוי.